

УДК 378.126+371.15:316.7

DOI: https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2025.11.157

ЧОПАК Єва Василівна –

старший викладач кафедри педагогіки, психології, початкової,
дошкільної освіти та управління закладами освіти

Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1205-5263>

e-mail: csopak.eva@kmf.org.ua

КУЛЬТУРНЕ РІЗНОМАНІТТЯ ЯК РЕСУРС ДЛЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВИХ НАВИЧОК ОСОБИСТОСТІ

ЧОПАК Єва Василівна. КУЛЬТУРНЕ РІЗНОМАНІТТЯ ЯК РЕСУРС ДЛЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВИХ НАВИЧОК ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядаються особливості полікультурного виховання дітей молодшого шкільного віку в умовах сучасного освітнього середовища. Автор акцентує увагу на важливості формування в учнів полікультурної компетентності як основи для толерантної взаємодії у багатокультурному суспільстві. Проаналізовано психологічні та педагогічні аспекти розвитку дітей 6–10 років, зокрема еволюцію когнітивних процесів, естетичних переживань та готовності до міжкультурного спілкування.

Ключові слова: полікультурне виховання, молодший шкільний вік, толерантність, міжкультурне спілкування, педагогічні умови.

CHOPAK Yeva Vasylivna. CULTURAL DIVERSITY AS A RESOURCE FOR THE DEVELOPMENT OF PERSONAL SPEECH SKILLS

This article examines the peculiarities of multicultural education for children in primary school age within the context of the modern educational environment. The author emphasizes the importance of developing multicultural competence in students as the foundation for tolerant interaction in a multicultural society. Psychological and pedagogical aspects of the development of children aged 6-10 years are analyzed, including the evolution of cognitive processes, aesthetic experiences, and readiness for intercultural communication.

The main tasks of multicultural education are defined, which involve enriching knowledge about the culture of one's own nation, fostering interest in world cultures, and promoting tolerance in relationships with others. Pedagogical conditions for the effective implementation of multicultural education in the educational process are outlined, including the integration of elements of various cultures into the curriculum, cooperation with the community, and creating an atmosphere of mutual respect in the school environment.

In particular, the pedagogical conditions of interaction in a multicultural environment are highlighted: humanization of relations between members of the school team, which is based on the pedagogy of partnership and interaction on the principle of «subject-subject»; pedagogy of the socio-cultural space of the school through increased cooperation with parents, graduates and community representatives; continuity of education and upbringing, which ensures the gradual and holistic formation of the student's personality.

Particular attention is paid to the methods of multicultural education that contribute to the development of multicultural competencies in all participants of the educational process — students, teachers, parents, and members of the local community. The conclusion is made that multicultural education is a key factor in preparing children in primary school age for life in a globalized world.

Keywords: multicultural education, primary school age, tolerance, intercultural communication, pedagogical conditions.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Культурне різноманіття є одним із ключових викликів та можливостей в освіті, особливо в таких регіонах, як Закарпаття, де різні етнічні та мовні

спільноти співіснують. Для молодших школярів розвиток мовлення означає не лише вдосконалення мовних навичок, а й зміцнення основ соціальної комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вивченні проблем особливості полікультурного середовища при підготовці вчителя початкової школи суттєвими є дослідження освітнього середовища як полікультурного (М. Гоманн, Г. Дмитрієв, В. Кремень, О. Сухомлинська та інші); підготовки вчителя початкової школи до роботи в полікультурному середовищі школи (І. Антонюк, Р. Баяновська, Н. Бордовська, А. Джурицький, З. Малькова, Л. Супрунова, І. Лощенкова, О. Петренко, Н. Якса та інші).

Мета статті: продемонструвати, як можна використовувати культурне різноманіття для підтримки мовного розвитку; дослідити педагогічні методи інтеграції культурного контексту в навчальний процес; провести аналіз впливу культурного різноманіття на комунікативні здібності та навички співпраці дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. *Поняття культурного різноманіття.* Культурне різноманіття означає середовище, в якому співіснують різні етнічні, мовні та культурні спільноти. В освітньому контексті це різноманіття проявляється у вигляді мов, традицій, звичаїв та поглядів.

Зв'язок між мовою та культурою. Мова є одним із найважливіших носіїв культури. Діти засвоюють свої перші культурні моделі через рідну мову, але знайомство з іншими культурами дає можливість розширити їхні мовні та культурні компетенції.

Особливості молодшого шкільного віку:

- *Відкритість до навчання:* У цьому віці діти надзвичайно сприйнятливі до впливів різних культур.

- *Когнітивний розвиток:* Інтенсивний розвиток мовних навичок відбувається одночасно із соціальними, що створює ідеальну основу для інтеграції культурного різноманіття.

Методичні підходи:

Обробка традицій та історій. Казки, легенди та народні пісні різних культур не лише підтримують розвиток мовлення, а й дають дітям можливість познайомитися з цінностями та традиціями інших спільнот.

- *Приклад:* Опрацювання угорських, українських та ромських народних казок.

Проектне навчання. Учні можуть працювати в групах над проектами, що стосуються певної культурної тематики. Це сприяє співпраці та мовній взаємодії.

- *Приклад:* Створення святкових проєктів, присвячених традиціям Різдва у різних країнах світу.

Драматизація. Драматичні ігри, що імітують культурні ситуації, розвивають

мовленнєві здібності, емпатію та навички співпраці.

- *Приклад:* Інсценізація сценки з ярмарку, де діти грають ролі представників різних культур.

Інтерактивні техніки. Вчителі можуть інтегрувати особистий культурний досвід учнів у навчальні години через бесіди та запитання.

- *Приклад:* Обговорення теми «Як у вашій сім'ї святкують дні народження?».

Поняття культурного різноманіття. Культурне різноманіття – це стан суспільства, у якому співіснують різні етнічні, релігійні, мовні та культурні спільноти. Це різноманіття також проявляється в освітньому середовищі, особливо в таких мультикультурних регіонах, як Закарпаття, де угорська, українська, ромська та інші спільноти живуть поруч або у тісній взаємодії.

Значення в освіті:

- *Розвиток міжкультурної чутливості:* Діти стають більш відкритими до інших культур, вчать розуміти та приймати відмінності.

- *Сприяння рівності:* Усвідомлення культурного різноманіття допомагає зменшити дискримінацію.

- *Збагачення педагогічних підходів:* Використовуючи знання про різні культури, вчителі можуть застосовувати більш різноманітні методи навчання.

Зв'язок між мовою та культурою. Мова – це не лише засіб комунікації, а й один із ключових носіїв культури. Через мову діти пов'язуються зі своєю спільнотою та її цінностями, але знайомство з іншими мовами та культурами відкриває для них нові перспективи.

Важливі взаємозв'язки:

- *Лінгвістичний релятивізм:* Мова визначає, як ми сприймаємо та інтерпретуємо світ (наприклад, значення слова може відрізнятися залежно від культурного контексту).

- *Культурні моделі:* Мова відображає традиції культури, наприклад, певні вислови чи приказки зрозумілі лише в конкретній спільноті.

- *Зміна кодів:* Особливо в двомовному середовищі часто зустрічається явище, коли діти переходять з однієї мови на іншу, що демонструє їхню здатність поєднувати різні культурні ідентичності.

Особливості молодшого шкільного віку. Для учнів початкових класів розвиток мовленнєвих і соціальних навичок відбувається у критичний період, коли формуються основні комунікативні здібності та здатність до співпраці з іншими.

Основні етапи розвитку особистості:

- *Розвиток мовних навичок:*

- *Розширення словникового запасу:* До моменту початку школи діти вже володіють багатим словниковим запасом, але нові мовні ситуації (наприклад, казки або історії інших культур) ще більше його збагачують.

- *Засвоєння граматики:* У цей період активно вдосконалюються граматичні структури, а багатомовність сприяє розвитку абстрактного мислення.

- *Розвиток соціальних навичок:*

- Діти стають здатними працювати разом задля досягнення спільної мети. Цю здатність можна розвивати через завдання, які спрямовані на вивчення інших культур.

- Емпатія та толерантність починають відігравати важливу роль у цьому віці, і ознайомлення з культурними відмінностями сприяє їхньому зміцненню.

Переваги мультикультурного середовища для учнів початкових класів:

- *Збагачення мовних знань:* Діти природним чином можуть чути та вивчати кілька мов.

- *Знайомство з різними перспективами:* Відкритість до історій і традицій інших культур формує уяву та креативне мислення.

- *Зміцнення почуття спільності:* Спільні культурні заходи допомагають дітям зрозуміти, що різноманіття – це багатство, а не перешкода.

Мультикультурна педагогіка та міжкультурне виховання. Мультикультурна педагогіка має на меті розглядати культурне різноманіття не як перешкоду, а як ресурс для навчання. Для цього необхідно розробляти методики, які інтегрують культурне різноманіття в освітній процес.

Основні принципи:

- *Повага та інклюзія:* Культурне походження кожної дитини повинно розглядатися як рівноцінне.

- *Інтерактивне навчання:* Під час уроків слід заохочувати дітей ділитися своїм культурним досвідом.

- *Голістичний підхід:* Під час розробки навчальних матеріалів слід враховувати емоційні, соціальні та мовні потреби дітей.

Приклади міжкультурної освітньої практики:

- *Культурні тематичні заняття:* Наприклад, презентації свят і традицій, які порівнюють звичаї різних культур.

- *Спільні проєкти:* Мультикультурні заходи, як-от організація вистави або святкування, де кожен учень може додати щось зі своєї культури.

- *Міжкультурне навчання вчителів:*

Під час підготовки педагогів важливо наголошувати на чутливості до культурного різноманіття та використанні відповідних методів.

Розвиток культурної чутливості під час стажування. Стажування надає можливість працювати з клієнтами, які мають різний культурний досвід та традиції. Тому важливо виявляти культурну компетентність і демонструвати інклюзивну поведінку під час взаємодії з представниками культур, відмінних від вашої власної. Аналіз різноманітності у вашій громаді через призму місця стажування може допомогти визначити, які культурні навички потрібно вдосконалювати. Наприклад, якщо ваша організація співпрацює з амішськими та менонітськими громадами, важливо розуміти відмінності між цими групами для кращої адаптації підходів і послуг.

Очевидно, що знання всіх нюансів кожної культури є неможливим. Проте ознайомлення з культурами, з якими ви, ймовірно, стикнетеся під час стажування, є раціональним очікуванням як для стажерів, так і для клієнтів. Якщо ваше стажування відбувається в культурному середовищі, близькому до вашого власного, варто розглянути можливість волонтерства в організації, яка має більш різноманітний склад.

Не забувайте, що ви перебуваєте на етапі навчання. Це означає, що цілком прийнятно звернутися до керівника за порадами щодо найкращих методів взаємодії з різними людьми та групами. Готовність розуміти, цінувати та взаємодіяти з культурною різноманітністю допоможе вдосконалити ваші комунікативні навички та розвинути культурну компетентність. Стажування може стати платформою для поглиблення вашої культурної обізнаності та здатності працювати з людьми, які мають різні точки зору та цінності. Крім того, цей досвід може допомогти вам усвідомити власні упередження, що є першим кроком до їх подолання і запобігання ситуаціям, які можуть виникнути на основі статі, етнічного походження, соціально-економічного статусу чи інших факторів [1].

Розвиток особистості молодшого школяра в умовах полікультурного середовища. Полікультурне виховання як пріоритет сучасної освіти. Одним із ключових завдань сучасної освіти є формування демократичного світогляду та культури, яка передбачає глибоку повагу до національних досягнень, шанобливе ставлення до культур і традицій інших народів, активну участь у

реалізації ідей культури миру, а також прагнення до толерантної взаємодії зі світовою спільнотою.

Полікультурне виховання не є новим явищем. Ще античні філософи, такі як Сократ, Платон і Аристотель, звертали увагу на питання взаємодії між культурами. Засновником полікультурного підходу у вихованні вважається Я.-А. Коменський, який у своїх освітніх працях акцентував увагу на підготовці дитини до життя в багатонаціональному суспільстві.

Вивчення співвідношення між національним та загальнолюдським у контексті освіти було центральною темою для багатьох відомих філософів і педагогів, серед яких М. Бердяєв, В. Біблер, М. Драгоманов, С. Русова, Я. Чепіга та інші. Історико-педагогічний аспект цієї проблеми знайшов своє відображення в наукових дослідженнях таких учених, як Н. Побірченко, О. Сухомлинська, Є. Сявавко, В. Федяєва тощо [3].

Педагогічні умови взаємодії у полікультурному середовищі. Для ефективної взаємодії педагога та учня у полікультурному середовищі необхідно створити такі педагогічні умови:

- Гуманізація стосунків між учасниками шкільного колективу, яка ґрунтується на педагогіці партнерства та взаємодії за принципом "суб'єкт-суб'єкт";
- Педагогізація соціокультурного простору школи через активізацію співпраці з батьками, випускниками та представниками громади;
- Безперервність навчання та виховання, яка забезпечує поступове і цілісне формування особистості учня [2].

Процес формування полікультурної особистості є багатоаспектним і складним. Він передбачає не лише глибоке розуміння особливостей розвитку дитини, але й усвідомлення того, що її існування в багатокультурному, багатоетнічному середовищі є неминучим. Це вимагає виховання готовності до відкритого спілкування з представниками різних націй, етносів і культур. Учні мають бути підготовлені до взаємодії з людьми, які відрізняються не лише кольором шкіри чи мовою, але й звичаями, традиціями та повсякденними ритуалами [3].

Полікультурне виховання дітей молодшого шкільного віку. Полікультурне виховання дітей 6–10 років дедалі частіше базується на використанні педагогічних методів впливу, адже учні цього віку вже достатньо свідомі, щоб сприймати нові знання, і усвідомлюють себе як представників певної культури. Навчальна діяльність, яка є провідною на цьому етапі, супроводжується

появою нових обов'язків та змінами у взаєминах з оточенням.

Цей період характеризується активним розвитком сенсорних сприймань, таких як відчуття, спостереження і сприйняття навколишнього світу. Естетичні переживання стають більш складними і різноманітними, а мислення переходить від емоційно-образного до абстрактно-логічного рівня, що свідчить про зрілість когнітивних процесів [5].

Заклади освіти відіграють важливу роль у полікультурному вихованні, збагачуючи навчальний процес наочно-образною інформацією про культурне різноманіття та взаємозалежність світу. Основні завдання полікультурного виховання молодших школярів полягають у розширенні знань про культуру та традиції свого народу, формуванні інтересу до світових культур, вихованні толерантного ставлення до інших і готовності приймати їхні позиції.

За умови попереднього виховання в цьому віці діти демонструють ознаки полікультурної вихованості: вони вміють спілкуватися з представниками різних культур, проявляють повагу до традицій інших народів і володіють базовими навичками розв'язання проблемних ситуацій у міжкультурному спілкуванні.

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. Культурне різноманіття є одним із ключових викликів та можливостей в освіті, особливо в таких регіонах, як Закарпаття, де різні етнічні та мовні спільноти співіснують. Для молодших школярів розвиток мовлення означає не лише вдосконалення мовних навичок, а й зміцнення основ соціальної комунікації. Методика полікультурного виховання у закладах освіти базується на інтеграції елементів різних культур у навчальну програму. Це передбачає впровадження в освітній процес різноманітних заходів, таких як інтеграція полікультурного компоненту в предмети шкільного циклу, створення атмосфери взаємної поваги, а також участь учнів у діяльності місцевих культурних і громадських організацій.

Розглянуто поняття культурного різноманіття, показано зв'язок між мовою та культурою, виокремлено особливості молодшого шкільного віку. Мультикультурна педагогіка представлена як міжкультурне виховання. Розвиток особистості молодшого школяра показано в умовах полікультурного середовища.

Виокремлено педагогічні умови взаємодії у полікультурному середовищі: гуманізація стосунків між учасниками шкільного колективу, яка ґрунтується на педагогіці

партнерства та взаємодії за принципом «суб'єкт-суб'єкт»; педагогізація соціокультурного простору школи через активізацію співпраці з батьками, випускниками та представниками громади; безперервність навчання та виховання, яка забезпечує поступове і цілісне формування особистості учня.

Доведено, що процес формування полікультурної особистості є багатоаспектним і складним. Він передбачає не лише глибоке розуміння особливостей розвитку дитини, але й усвідомлення того, що її існування в багатокультурному, багатоетнічному середовищі є неминучим. Це вимагає виховання готовності до відкритого спілкування з представниками різних націй, етносів і культур. Учні мають бути підготовлені до взаємодії з людьми, які відрізняються не лише кольором шкіри чи мовою, але й звичаями, традиціями та повсякденними ритуалами.

Перспективи подальших наукових досліджень можуть бути пов'язані з розробкою інноваційних технологій, які впливають на подальший розвиток мовленнєвих навичок особистості.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Christopher J. Mruk, John C. Moor Appreciating Cultural Diversity (Multiculturalism). 2022. URL: [https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Counseling_and_Guidance/Succeeding_at_Your_Internship_-_A_Handbook_Written_for_and_with_Students_\(Mruk_and_Moor\)/06%3A_Appreciating_Cultural_Diversity_\(Multiculturalism\)](https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Counseling_and_Guidance/Succeeding_at_Your_Internship_-_A_Handbook_Written_for_and_with_Students_(Mruk_and_Moor)/06%3A_Appreciating_Cultural_Diversity_(Multiculturalism))
2. Червінська І. Соціокультурний простір гірської школи регіону Українських Карпат: монографія. Івано-Франківськ: Симфонія Форте, 2020. 380 с.
3. Перев'язко В., Червінська І. Розвиток особистості молодшого школяра в умовах полікультурного середовища. 2021. URL <https://kpoit.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/21/2021/09/%D0%9E%D0%A1%D0%92%D0%86%D0%A2%D0%9D%D0%AF>
4. Кузьменко В. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи: навчальний посібник. Херсон: РПО, 2006. 92 с.
5. Кендзьор П. Полікультурне виховання учнів у системі діяльності загальноосвітнього навчального закладу (теорія і методика): автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.07 / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проблем виховання. Київ, 2017. 39 с.
6. Молодиченко Н. та Молодиченко В. Полікультурне виховання учнів початкової школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць*, 2019. 64. Т. 2. С. 75–79.

REFERENCES

1. Christopher, J. Mruk, John C. Moor (2022). Appreciating Cultural Diversity (Multiculturalism).
2. Chervins'ka, I. (2020). *Sotsiokul'turnyy prostir hirs'koyi shkoly rehionu Ukrayins'kykh Karpat*. [Sociocultural space of the mountain school of the Ukrainian Carpathians region]. Ivano-Frankiv'sk.
3. Perev'yazko, V., Chervins'ka, I. (2021). *Rozvytok osobystosti molodshoho shkolyara v umovakh polikul'turnoho seredovyshcha*. [Personality development of a junior schoolchild in a multicultural environment].
4. Kuz'menko, V. (2006). *Formuvannya polikul'turnoyi kompetentnosti vchyteliv zahal'noosvitn'oyi shkoly*. [Formation of multicultural competence of teachers of general education schools]. Kherson.
5. Kendz'or, P. (2017). *Polikul'turne vykhovannya uchniv u systemi diyal'nosti zahal'noosvitn'oho navchal'noho zakladu (teoriya i metodyka)*. [Polycultural education of students in the system of activity of a general education institution (theory and methodology)]. Kyiv.
6. Molodychenko, N., Molodychenko, V. (2019). *Polikul'turne vykhovannya uchniv pochatkovoyi shkoly*. [Polycultural education of primary school students].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЧОПАК Єва Василівна – старший викладач

кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладами освіти Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх фахівців, розвиток мовленнєвих навичок особистості, культурне різноманіття особистості.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

CHOPAK Yeva Vasyilivna – Senior Lecturer,

Department of Pedagogy, Psychology, Primary, Preschool Education and Management of Educational Institutions, Transcarpathian Hungarian Institute named after Ferenc Rákóczi II.

Circle of scientific interests: professional training of future specialists, development of individual speech skills, cultural diversity of the individual.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2025 р.